

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В СИСТЕМІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто проблеми управління експериментальною діяльністю в закладах загальної поміжньої освіти. порушено питання організації та керівництва педагогічними експериментами.

Ключові слова: педагогічний експеримент, управління інноваційною діяльністю, інноваційна діяльність, керівництво педагогічним експериментом.

В статье рассматриваются проблемы управления экспериментальной деятельностью в общеобразовательных учреждениях. Поднимаются вопросы организации и руководства педагогическими экспериментами.

Ключевые слова: педагогический эксперимент, управление инновационной деятельностью, инновационная деятельность, руководство педагогическим экспериментом.

In the article the problems of management experimental activity are examined in general schools. The questions of organization and managing pedagogical experiments rise.

Key words: pedagogical experiment, management innovative activity, innovative activity, managing a pedagogical experiment.

В умовах оновлення вітчизняної освіти важливе значення має експериментальна педагогічна діяльність, яка дозволяє перевірити нові ідеї, підходи, технології системи шкільної освіти і забезпечити, таким чином, інноваційний розвиток освітньої сфери. Особливу роль при цьому відіграють розуміння змісту педагогічного експерименту, його організаційних засад та умов, у яких відбувається педагогічне дослідження. Відповідно до цього зростає значущість ефективного управління експериментальною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах як основного системоутворювального фактора всіх інноваційних змін у системі шкільної освіти.

Проблеми управління експериментальною діяльністю досліджують Л. Ващенко, О. Козлова, О. Мармаза, І. Підласий. На думку вчених, управління експериментальною діяльністю в системі шкільної освіти є одним з суттєвих об'єктів внутрішшкільного управління і потребує нових підходів до такої діяльності. У своїх працях дослідники виділяють важливі аспекти управління змінами в загальноосвітніх навчальних закладах, зокрема підготовки вчителя до інноваційної діяльності, подолання опору змінам. Разом із тим, організаційні засади такої діяльності недостатньо розкрито в науковій літературі.

Мета статті. Визначити організаційні засади педагогічних експериментів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Сучасна школа характеризується запровадженням нових педагогічних систем, технологій, які реалізуються через педагогічний експеримент. Таку педагогічну практику представлено в сучасній науці як дослідницьку діяльність, що розгортається в природних або штучно створених педагогічних умовах і спрямована на перевірку висунутої гіпотези. Результатом педагогічного експерименту є нове знання, яке включає виділення факторів, які впливають на позитивні зміни в навчально-виховному процесі школи.

Аналіз практики проведення педагогічних експериментів переконує, що важливе значення у проведенні педагогічних експериментів відіграє управління такою діяльністю, оскільки управлінська підсистема школи є важливим системоутворювальним чинником усіх змін у школі. Тому забезпечення належних умов для педагогічного експерименту, моніторинг динаміки змін, експертиза продуктів інноваційної діяльності складає одну з важливих складових організації та проведення педагогічних експериментів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Створення умов для експериментальної діяльності характеризується насамперед організаційно-управлінським та соціально-психологічним забезпеченням успішного проведення педагогічних експериментів. Окрім того, сюди відносяться кадрові, організаційні, фінансові, інформаційні, технологічні ресурси; дотримання умов, необхідних для ефективного перебігу інноваційних процесів, сприятлива соціально-психологічна атмосфера, готовність вчителя до інноваційної діяльності, подолання опору змінам.

Однак практика управління інноваційною діяльністю свідчить, що навіть найвищий за певних умов результат ще не є показником його ефективності. Ігнорування цільового й ціннісного аспекту таких змін призводить до формалізму в результатах інноваційної діяльності. Тому суттєву роль в успішному управлінні нововведеннями відіграють ціль, засоби управлінського впливу, функціональний склад, організаційні структури, технології та підходи, які визначають характер планування нововведень, їх організацію, керівництво та контроль. Особливе значення у цих процесах має стратегія управління інноваційною діяльністю, яка визначає вектор розвитку інноваційної інфраструктури, забезпечує пріоритети інноваційної діяльності, сприяє розвитку інноваційного клімату в школі. При цьому плановість, прогнозованість та системність є суттєвими показниками якості змін. До важливих умов ефективного управління експериментальною діяльністю відносять визначення і ранжування довгострокових цілей управлінських та педагогічних процесів у навчальному закладі; формування стратегії й довгострокового плану розвитку відповідно до визначеної гіпотези; постійне оцінювання та критичний розгляд можливих шляхів досягнення

поставлених цілей; запровадження тих чи інших актуальних інновацій; вибір об'єктів управління та поступове здійснення управлінських рішень, які забезпечують ефективну адаптацію до несподіваних змін процесів управління, навчання, виховання і розвитку, професійного і творчого зростання кадрів тощо.

Аналіз науково-теоретичних джерел переконує, що суттєве значення в організації експериментальної діяльності має дотримання певної етапності проведення педагогічного експерименту. Так, пошуково-теоретичний етап педагогічного експерименту передбачає здійснення рефлексії досвіду роботи вчених, педагогів з даної проблематики. Важливим на даному етапі є уточнення категоріального апарату дослідження, формулювання окремих понять, уточнення наукових підходів до реалізації ідей педагогічного експерименту. Результатом цього етапу має стати усвідомлення важливості запровадження ідей новизни в системі шкільної освіти. Окрім того, результати цього етапу мають бути відображені на педагогічних радах, науково-практичних конференціях, семінарах. Таким чином, основою управління на пошуково-теоретичному етапі стає як його ресурсне забезпечення, так і мотивування педагогів експериментаторів до ознайомлення із джерелами нових педагогічних ідей.

На етапі констатувального експерименту вивчається якість навчально-виховного процесу. Визначаються проблемні місця в педагогічній практиці. На цьому етапі доцільним є активне використання основних емпіричних методів, як-от: методи збору інформації: спостереження, анкетування, інтерв'ю, бесіди; методи обробки та аналізу інформації: метод групових, експертних оцінок (метод оціночної класифікації і метод бальних оцінок), визначення поміжних показників, моніторингові дослідження, метод побудови діаграм. На цьому етапі одним із основних завдань управлінської системи школи стає цілеспрямоване моніторингове дослідження сильних та слабких місць школи як педагогічної системи.

Формувальний етап експерименту, який є найбільшим у часовому вимірі, характеризується здійсненням пошуку найбільш оптимальних шляхів оптимізації навчально-виховного процесу, формалізацією механізмів науково-методичного, технологічного забезпечення, експериментальної програми. Зазначимо, що на цьому етапі розробляються нові системи виховання особистості, моделі, педагогічні технології. Окрім того у межах цього етапу на основі діагностичних результатів здійснюється кількісний та якісний аналіз ефективності новизни. Одержані результати формувального етапу мають підтвердити гіпотезу. Важливими організаційними засадами на етапі формувального експерименту для суб'єктів внутрішкільного управління стають координація та регулювання інноваційних процесів. На даному етапі суттєву роль відіграють ефективне лідерство, наступність кращих шкільних традицій, високий рівнем самоосвіти учасників педагогічного процесу та постійна стимуляція інноваційної діяльності. До найважливіших стимулів, які мотивують вчителів до інноваційної діяльності, вчені відносять підтримку творчих ініціатив, сприятливу атмосферу, об'єктивність в оцінюванні діяльності вчителя, забезпечення випереджального навчання, створення системи консультативної допомоги педагогам, особистісний приклад керівника, інше [2, с. 7]. Окрім того, ефективність управління експериментальною діяльністю забезпечується узгодженням дій та цілей шкільної організації з діями та цілями кожного члена педагогічного колективу, сприятливими комунікаціями та адаптивністю і гнучкістю організаційних структур школи. Особистісно зорієнтований підхід до управління педагогічними працівниками, які здійснюють експериментальну діяльність, стає провідним.

На узагальнювальному або завершальному етапах педагогічного експерименту аналізуються результати педагогічного експерименту, узагальнюється наукове дослідження до теоретичних висновків і науково-методичних рекомендацій. На основі методу експертних оцінок вивчається науково-практична доцільність впровадження новизни. Основним завданням управлінської підсистеми на даному етапі є проведення статистичної обробки і порівняльної характеристики динаміки змін та впливу новизни на якість навчально-виховного процесу.

Аналіз наукових джерел свідчить, що до важливих управлінських функцій в організації педагогічного експерименту віднесено операційно-управлінські та соціокультурні, які створюють сприятливу внутрішкільну інноваційну атмосферу [5, с. 8].

Зазначимо, що особливу роль в управлінні інноваціями у тому числі і в організації та проведенні педагогічних експериментів відіграє експертна функція. Оцінка педагогічних інновацій є важливою складовою експертної функції суб'єктів внутрішкільного управління. У системі управління нововведеннями, зазначають вчені [2, с. 4], необхідно забезпечити всебічне і багатоаспектне вивчення інновацій, без чого неможливе компетентне визначення їх ефективності, доцільності наукового забезпечення та розповсюдження досвіду. Тому паралельно з інноваційними процесами має діяти ефективна система експертної оцінки. Структурними компонентами такої діяльності є постановка мети, планування або прийняття управлінського рішення, організація виконання рішень, контроль за виконанням. Ця проблема ґрунтовно розкрита у науково-методичному посібнику за редакцією Л. Даниленко «Оцінювання та відбір педагогічних інновацій» (Київ, 2001 р.). Висвітлюючи технологію оцінювання педагогічних інновацій через різноманітні показники і параметри, вчений обґрунтовує важливість гуманітарного підходу до такого оцінювання, провідну роль в якому відіграє експерт – той, хто оцінює інновацію. Поміж основних особистісних якостей експерта виділяють особистісну зрілість, моральність, толерантність, відкритість, розвинену інтуїцію.

Оскільки діяльність у режимі педагогічного експерименту є складовою внутрішкільного інноваційного процесу, то і підготовка вчителя до експериментальної діяльності стає важливою умовою ефективності шкільних інноваційних процесів. Рівень готовності вчителя до інноваційної діяльності вчені розглядають як особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагогів мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей,

здатності до творчості і рефлексії [2]. На цю обставину як важливу передумову ефективного управління нововведеннями звертає увагу Л. Ващенко. Дослідник вважає, що ефективність результатів інноваційного процесу значною мірою залежить від інноваційної суб'єктивності педагога, його сприйнятливості до нового, прагнення до змін, творчості, емоційно-оцінного ставлення до нововведень [1]. На розвиток творчого потенціалу як основний фактор готовності вчителя до інноваційної діяльності звертає увагу Л. Даниленко. «Інноваційна освітня діяльність, – зазначає вчений, – передбачає розвиток творчого потенціалу педагога, і вона стосується не лише створення та поширення новизни, а й зміни у способі діяльності, стилі мислення особистості» [3, с. 48].

Аналіз наукових джерел дає змогу визначити критерії готовності вчителя до інноваційної діяльності. До них віднесено: професійну компетентність, технологічну, інформаційну, експертну комунікативну культуру вчителя, рефлексію, особистісні якості (розвинені вольові зусилля, наполегливість, здатність до ризику, цілеспрямованість), автодидактику, креативність.

Таким чином, можна зробити висновок, що ефективність управління експериментальною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах залежить від здатності керівника глибоко знати як природу управлінської діяльності, так і особливості організації та проведення педагогічного експерименту в системі шкільної освіти.

Література

1. Ващенко Л. М. Педагогічний експеримент в системі новітніх стратегій столичної освіти // Л. М. Ващенко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2002. – № 2. – С. 53–57.
2. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній поміжній освіті регіону: монографія / Л. М. Ващенко – К. : ВО «Тираж», 2005. – 380 с.
3. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : [монографія] / Л. І. Даниленко – К. : Міленіум, 2004. – 358 с.
4. Дичківська І. Д. Інноваційні педагогічні технології: [навч. посібн.] / І. Д. Дичківська – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
5. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / О. І. Мармаза – Х. : Основа, 2004. – 240 с.
6. Инновационный менеджмент: [учебн. пособ.] / под ред. Л. Н. Оголевой. – М. : ИНФРА, 2002. – 238 с.
7. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект: [наук.-метод. посібн.] / за ред. Л. Даниленко. – К. : Логос, 2001. – 185 с.
8. Підласий І. П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів / І. П. Підласий – К. : Вища школа, 1998. – 346 с.